

jektyviąją' apologetiką, modernizmo ir tradicijos idėjas — integralioje naujojoje ortodoksijoje.

Disertacijoje parodoma, kad filosofinės katalikiškojo modernizmo koncepcijos nuo savo atsiradimo XIX ir XX a. sandūroje iki mūsų dienų išgyveno tam tikrą evoliuciją. Pirmoje šio šimtmečio pusėje modernistinėms koncepcijoms buvo būdinga ryški konfrontacija su bažnytine tradicija, oficialiaisiais bažnyčios principais, o antroje pusėje, ypač po II Vatikano susirinkimo, modernizme ryškėja polinkis „grįžimo prie šaltinių“ keliu suartėti su tradicija, pereiti prie konfrontacijos su scholastika prie „naujosios ortodoksijos“ programos. Tai savo ruožtu keitė ir Vatikano požiūrį į modernistus: jeigu klasikinis modernizmas buvo nuslopintas griežtomis popiežiaus Pijaus X priemonėmis, tai vėliau ėmė ryškėti bažnyčios vadovybės pakantumas modernizmo atžvilgiu. Šiuo metu galima kalbėti apie tam tikrą modernizmo ir oficialios bažnyčios pozicijų suartėjimą; kai kurios modernizmo idėjos įtraukiamos į oficialiuosius Vatikano dokumentus.

Modernistinės filosofinės koncepcijos turi prieštarų pasekmių katalikybei. Jos turtina šiuolaikinę katalikybės filosofiją konceptualiniu, metodologiniu, probleminiu požiūriu, bet tuo pat metu sekularizuoja tradicines krikščioniškasias vertybes; imantizmas religinio tikėjimo aiškinime veda į fenomenologizmą ir agnosticizmą, kurie tam tikrais atvejais kelia abejones dėl objektyvaus dievo buvimo. Visa tai didina metodologinį ir idėjinį šiuolaikinės katalikybės pluralizmą, gilina šios krikščionybės atmainos krizę.

Oficialieji oponentai (Baltarusijos TSR Mokslių Akademijos narys korespondentas prof. J. Babosovas, filosofijos mokslų daktaras L. Mitrochinas, prof. J. Minkevičius) teigiamai įvertinę B. Kuzmickio disertaciją, pažymėjo, kad joje sprendžiama fundamentali šiuolaikinės katalikiškosios filosofijos raidos problema, suformuluotos naujos išvados. Disertaciją taip pat teigiamai įvertino neoficialūs oponentas prof. G. Zimanas.

L. Jekentaitė

MENO KŪRYBOS SUBJEKTO ANALIZĖ

1984 m. gruodžio 21 d. Maskvos M. Lomonosovo valstybinio universiteto filosofijos mokslų daktaro laipsnį (marksistinės-lenininės estetikos specialybė) teikimo specializuotos tarybos posėdyje VSI Estetikos katedros vedėjas docentas Algirdas Gaižutis apgynė daktaro disertaciją „Dvasinis kūrybinis menininko potencialas“.

Iki šiol mūsų estetikoje meno kūrybos subjektą retai kas tyrė, nors tokio tyrimo būtinybė akivaizdi. Menininko problemai aptarti specialų darbą yra parašęs A. Iliadis — „Meninio talento prigimtis“ (1965). Atidžiai išstudijavęs, kas šioje srityje padaryta, kritiškai įvertinęs XX a. teorinės minties pasiekimus šiuo klausimu, A. Gaižutis užsibrėžė tikslą: išanalizuoti meno kūrybos subjekto raidą ir prigimtį; atsižvelgiant į profesinės veiklos specifiką, atskleisti menininko dvasinį, kūrybinį potencialą; aptarti bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų, kūrybinės individualybės ugdymo ir pasireiškimo dėsninumus.

Disertaciją sudaro įvairūs, trys skyriai ir pabaiga. Mokslinio darbo struktūra adekvati tyrimo logikos nuoseklumui: ištyrus meno kūrybos subjekto profesionalizaciją ir individualėjimą, jo talento tapsmą meni-

nėje mokykloje ir šių procesų socialinį kultūrinį determinizmą (I skyrius), analizuojama menininko individualybės dvasinio pasaulio dinaminė struktūra (II skyrius), po to aptariama menininko savirealizacija kūryboje, kaip sąmoninga pilietinės pozicijos išraiška (III skyrius).

Pirmajame skyriuje („Menininko asmenybė ir profesija“) nagrinėjamas menininko profesijos atsiradimo socialinės kultūrinės prielaidos: a) visuomeninis darbo pasidalijimas ir su juo susijęs pilietinio tipo humanizmo įsigalėjimas; b) augantys estetiški ir meniniai poreikiai; c) atsirandanti menininko savimonė ir meninės veiklos visuomeninio vaidmens pripažinimas; d) aukštųjų visuomenės sluoksnių intelektualinės kultūros organiškas ryšys su liaudies amatitinkų kultūrine tradicija. Istorikai apžvelgiama menininko profesijos statuso problema, kokybiniai socialinės menininko padėties pokyčiai Renesanso epochoje ir socializmo sąlygomis. A. Gaižutis išryškina ir aptaria esminius skirtumus tarp meno, amatų, vaikiškos ekspresijos ir naivių meno kūrybos formų, kurie ryškūs estetiškai nuostatos, kūrybos proceso ir estetiškai normos sferose. Be profesinės ir neprofesinės

meninės veiklos skirtumą, aptariama ir jų sąveika, kuri, autoriaus nuomone, priklauso ne tik nuo socialinės ekonominės visuomenės struktūros, bet ir nuo konkrečių istorinių civilizacijų ir kultūrinių tradicijų. A. Gaizutis įvairiapusiškai gvildena mokytojo ir mokinio kūrybinio bendradarbiavimo pedagoginius, teorinius ir etinius aspektus. Jis specialiai aptaria tolerancijos principą, atskleidžia šio principo pasaulėžiūrinį, dorovinį ir estetinį turinį, argumentuotai įrodo meninės mokyklos svarbą menininko kūrybinei individualybei ugdyti.

Antrajame skyriuje („Dvasinio kūrybinio menininko potencialo vystymasis“) analizuojami nemarksistinės estetikos atstovų mėginimai atskleisti meninės veiklos prigimtį, kritikuojami spiritualiniai normatyviniai ir aprašomieji metodai, kuriais nepaiegiama paaiškinti asocialinio psichologinio ir kultūrinio meninės veiklos determinuotumo. Daug dėmesio čia skiriama meninės kūrybos poetikai. Disertanto nuomone, poetikos kategorijos taikytinos ne tik grožinei literatūrai, bet visos meninės praktikos apibendrinimui įvairiose meno šakose. Poetikos kategorijos atspindi empirinį menininko patyrimą, todėl jų instrumentinis, metodologinis poveikis meninei kūrybai, palyginti su estetikos kategoriniu aparatu, yra realesnis, labiau apčiuopiamas, glaudžiau susijęs su kūrybos programa. Kita vertus, poetikos kategorijos yra labai dinamiškos ir nepasižymi konceptualiniu pastovumu.

Siame skyriuje plačiai ir nuodugniai nagrinėjama menininko psichinės pusiausvyros problema. Psichinė pusiausvyra traktuojama kaip būtina dvasinio kūrybinio menininko potencialo pilnavertės realizacijos prielaida. A. Gaizutis atskleidžia psichopatologinių meno kūrybos koncepcijų metodologinį nenuoseklumą. Jis įrodo, kad meninės kūrybos subjekto veiklai būdinga tokia dvasinė dinamika, kuri gimdo poliarinę psichinę įtampą. Viename jos poliuje — kūrybos tikslas ir prasmė, kitame — menininko kaip asmenybės sugebėjimai ir kūrybos galimybė. Kadangi tik praktinė kūrybinė veikla formuoja menininko individualybę, tai įgimtos savybės yra tik viena iš prielaidų sugebėjimams ugdyti. Dvasinis

kūrybinis menininko potencialas susiklosto istoriškai apibrėžtoje kultūroje, ir kaip tik jis, o ne biologinės prielaidos lemia kūrybinės veiklos sėkmę ir produktyvumą. Meninės kūrybos subjekto veiklai reikšminga transmutacija, kuri determinuoja menininko savimonės, idealų, dvasinių kūrybos motyvų bei paskatų atsiradimą. Disertacijos autorius pateikė meninių individualybių klasifikaciją, išskirdamas tris tipus: emocijų-intuityvų, reflektyvų-intelektualų, veiklų-valingą.

Trečiajame skyriuje („Dvasinių kūrybinių menininko jėgų sąveika ir socialinė atsakomybė kūrybos procese“) A. Gaizutis nagrinėja kūrybos tikslo sąveiką su įkvėpimu, vaiztuote, mąstymu, emocijomis ir atmintimi (estetiniu patyrimu). Daug dėmesio skirta kritiškumo analizei, be kurio neįmanomas brandžios meninės vertybės gimimas. Kritiškumas, kaip dvasinis asmenybės sugebėjimas, įgalina integruoti kūrybos tikslą su meistriškumu, pajungti visas dvasines menininko jėgas estetinei vertybei sukurti, pajusti teigiamą socialinės atsakomybės jausmą ir mokslinę pasaulėžiūros poveikį meninei kūrybai. Čia pat išsamiai aptariamas dvasinio kūrybinio menininko potencialo ryšys su idėjine ir profesine kūrėjo atsakomybe, kūrybos laisve ir socialiniu humanizmu pagrįsta vertybine orientacija.

A. Gaizučio disertaciją teigiamai įvertino oponuojanti įstaiga — Leningrado N. Rimskio-Korsakovo valstybinės konservatorijos marksizmo-leninizmo katedra ir oficialieji oponentai (prof. S. Rapoportas, doc. M. Afasižėvas ir prof. V. Mazepa). Jie pažymėjo, kad darbe išspręsta stambi ir svarbi marksistinės estetikos problema, pasiūlė disertaciją paskelbti kaip monografiją. Apie disertacijos autoreferatą palankius atsiliepimus atsiuntė kompozitorius J. Juzeliūnas, architektai V. Čekanauskas, V. Brėdikis ir V. Nasvytis, prof. M. Kaganas, prof. E. Martynovas, prof. L. Levčiuk ir kiti mokslininkai.

A. Gaizučio mokslinis darbas yra pirmoji respublikoje filosofijos daktaro disertacija, turinti estetikos specialybės šifrą.

J. Mureika